Josip Janković

Rječnik
dijete – odrasli

Tumač dječjeg svijeta odraslima

etcetera

Zagreb, 2009.

Izdavač	et**cetera**.d.o.o. Slavenskog 6 10000 Zagreb
Za izdavača	Mia Janković
Urednik	dr. sc. Marija Bećirević
Recenzenti	prof. dr. sc. Gabi Čačinovič Vogrinčič prof. dr. sc. Majda Rijavec mr. sc. Matilda Markočić, prof.
Oblikovanje	Tea Janković
Ilustracije	Mia Janković
Tisak	Studio Moderna, Zagreb

© etcetera 2007. Sva prava pridržana.

ISBN 978–953–99612–2–8

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 637475.

SADRŽAJ

Proslov	5
Rječnik	13
Pogovor	275
Lektira za roditelje i one koji će to tek postati	279
Kazalo	281
Bilješka o autoru	295

Proslov

Kad nam se nakon dugog čekanja konačno rodi dijete, puni sreće, zadovoljstva i nade primamo ga u svoj dom, uzimamo u ruke s pažnjom i nježnošću, pjevušimo mu pjesmice koje smo pohranili negdje u posebne pretince sjećanja iz vremena kada su nas roditelji, rođaci i prijatelji obasipali s isto toliko ljubavi i nježnosti. Pričamo mu o svojoj sreći što nam je stiglo u našu malu obitelj, s koliko nestrpljenja smo ga čekali, svojoj ljubavi za njega, o tome kako na cijelom svijetu nema tako divnog djeteta i nema roditelja koji su u svom roditeljstvu toliko sretni kao mi. Danima i noćima obasipamo svog malog potomka pažnjom i nježnošću nikada mu dovoljno neizrekavši i nepokazavši svu svoju sreću što je, evo, došao na svijet i dao nam priliku da mu predamo sva ona brda ljubavi koja smo za njega čuvali, iskažemo se u svom najboljem i najljepšem svjetlu.

Vrijeme je to neopisive sreće, zadovoljstva bez ostatka ili one uobičajene pozadine koja je vezana za bilo kakav oblik osobne dobiti, sebičnosti u bilo kojem pa i najbezazlenijem obliku. Vrijeme bezuvjetne ljubavi, vrijeme topline i onoga toliko željenog obiteljskog mira, atmosfere sigurnosti, bliskosti i nježnosti čije tragove nosimo u najskrivenijim kutcima sjećanja i najčešće ih poznajemo tek kao trenutne proplamsaje ugodne topline u posebnim trenucima kada ničim opterećeni tonemo u san ili doživljavamo neko svoje osobno ispunjenje.

U takvom ozračju dočekujemo prve pokrete svog djeteta pri bu-

đenju, dojenju, prematanju, kupanju. S oduševljenjem koje nije doživio ni Neil Armstrong pri prvim koracima na mjesecu činimo svoje prve korake u roditeljstvu. Napeto promatramo to malo biće koje dolazi kroz nas i preko nas postaje dio ljudskog roda. Divimo se tom čudu života što se pred nama uobličava sve više i sve brže u pravog pravcatog čovjeka sa svojim vlastitim potrebama, očekivanjima, zahtjevima i željama. I opet smo prepuni sreće što na sve to možemo odgovoriti i našem malom čovjeku život učiniti ugodnijim, ljepšim, potpunijim.

Sve se to događa onda kada imamo sreću da nam se rodi dijete u našoj životnoj fazi u kojoj smo dostigli zrelost za roditeljstvo i sposobni smo svojim radom osigurati minimalne uvjete za ono što se drži normalnim životom u našoj sredini. Tada nam se događa fenomen koji možemo nazvati "fenomenom najljepšeg djeteta na svijetu", a karakterizira ga upravo ta silna sreća zbog dolaska djeteta, našega roditeljstva, bezgranična i beskonačna ljubav i divljenje našem djetetu – otjelovljenju naše ljubavi. Taj fenomen čini da roditeljima ništa nije teško učiniti za njihovo dijete. Ustajanje u bilo koje doba noći, hranjenje, njegovanje i bilo koji drugi oblik brige za dijete doživljava se kao divna, dobrodošla povlastica, a ne teret. Taj fenomen dolazi sam od sebe i teško ga se može dozvati ili hiniti, a donosi čistu sreću i roditeljima koji ga dožive i njihovoj djeci. Čitavoj obitelji.

U toj preplavljenosti srećom zbog roditeljstva sve drugo dobiva sporedno mjesto. Roditelji su sposobni satima pričati o tome što sve zna njihova dvomjesečna beba jer ju silno vole, potpuno su joj predani i sve vrijeme koje mogu odvo-

jiti od raznih poslovnih i drugih obveza provode promatrajući ju i baveći se njome. Tako oni postupno nauče prepoznavati djetetova raspoloženja, znakove kojima navještava obavljanje određenih tjelesnih funkcija, obznanjuje potrebu za hranom, tekućinom, snom, komunikacijom ili daje do znanja da se osjeća ugodno, zadovoljno i sretno. U tom vremenu, prije nego što dijete nauči govoriti (tzv. preverbalni period), treba savladati tek nekoliko znakova "dječjeg jezika" kako bismo mogli razumjeti njegove funkcije, potrebe, njegovati ga na najbolji način. S vremenom se količina pojmova "dječjeg rječnika" povećava u skladu s djetetovim razvojem i okolnostima u kojima živi pa razumijevanje njegovih poruka postaje sve složenije.

U nastojanju da svoje dijete što bolje pripreme za život roditelji, njihovi surogati i drugi odrasli, trude se naučiti ga govoru odraslih, standardnom jeziku sredine u kojoj ono živi. Jednim dijelom je to spontani proces koji se odvija "sam od sebe", istina, kod jednog djeteta brže i uspješnije, kod drugog sporije ili manje uspješno, a mi odrasli ga nastojimo požuriti kako bi se što prije i što bolje moglo snaaziti u svojoj društvenoj i životnoj sredini uopće, te da bismo ga što bolje mogli razumjeti i nadzirati njegove potrebe, akcije i kretanje uopće. Pri tome vjerujemo da se sve dâ izraziti riječima standardnog jezika i očekujemo da nas naše voljeno dijete redovito izvještava o svemu što želi ili ne želi, čini ili želi činiti, misli i osjeća.

No to nije tako jednostavno! Treba vremena da dijete usvoji sve nijanse jezika kako bi njime moglo izraziti doživljaje, sva moguća raspoloženja, unutarnje porive, reakcije na vanjske podražaje, poticaje, zahtjeve, pritiske. Osim toga, djetetu život donosi puno neočekivanih i nepoznatih situacija koje ne razumije, ne zna ih protumačiti, a kamoli riječima predstaviti drugome, pa bili to i toliko dragi i od svega na svijetu važniji – roditelji. To su različiti doživljaji koji znaju iritirati, ograničavati dijete u zadovoljavanju bazičnih potreba, boljeti i sami po sebi su teški, zbunjujući i ometaju jasno razmišljanje tako da je prevođenje doživljaja na jezik sredine ozbiljno otežano ili čak nemoguće. Ima i takvih situacija u kojima se dijete osjeća loše, čak jako frustrirano, nesretno, a da nije u stanju razumjeti što mu se uopće događa,

a kamoli što je uzrok tako teškom osjećaju pa onda ni definirati što zapravo osjeća. Ne samo djeci, nego i odraslima, događaju se neočekivane, stresne situacije koje ih potpuno blokiraju, obeznane. Kako onda to nešto izraziti riječima i pokazati odraslima što nije u redu da bi oni mogli intervenirati?!

U takvim situacijama dijete reagira nekontroliranim tjelesnim reakcijama, spontanim ponašanjem koje nije vođeno smišljenom namjerom, kako to nedovoljno obaviještenim odraslim osobama može izgledati. Odrasli često doživljavaju takve oblike ponašanja kao prkos, bunt, zločestoću jer često imaju ili postupno poprimaju oblik destrukcije pa odgovaraju negodovanjem, novim pritiskom i manje ili više drastičnom i za djetetovo poimanje situacije potpuno bezrazložnom i nerazumnom – kaznom.

Takvi oblici ponašanja ustvari imaju ulogu "SOS" signala, poziva u pomoć nama odraslima, u očima djece velikima, mudrima i svemogućima kako bismo otklonili nepodnošljive pritiske, izvore nelagode i bola, što djeca nisu u stanju sama učiniti. Ona ne mogu razumjeti da odrasli i prije njih ne uočavaju i ne shvaćaju njihovu tešku situaciju i ne otklone izvore neugode, pritiska i bola prije nego što ona postane toliko nepodnošljiva da razumnom ponašanju više nema mjesta. Još su više djeca iznenađena, razočarana pa i gnjevna što ti isti veliki, mudri, sveznajući i svemoćni negativno, pa i nasilno, reagiraju na ovakve nepodnošljive situacije i pozive nesretne djece za pomoć! Osjećaju se izdanom, nevoljenom, odbačenom – silno nesretnom! U svakom slučaju onako kako ni u najružnijim snovima roditelji ni bilo tko iz kruga odraslih ne želi da se njihova djeca osjećaju i sve bi učinili da se to ne dogodi.

Pa što su uzroci tom problemu?!

Prvi je u očekivanjima djece koja se temelje na iskustvu. Roditelji su sve vrijeme činili ono što je potrebno da djeci budu zadovoljene sve njihove potrebe ili da imaju bar minimalno potrebne, ako već ne potpuno zadovoljavajuće, uvjete za rast i razvoj. Uvjeravali su djecu svojim riječima i postupcima, cjelokupnim ponašanjem, kako oni sve razumiju, znaju i mogu i dijete se samo treba prepustiti njima, njihovoj mudrosti, znanju i snazi pa će sve biti u redu! I u uobičajenim životnima okolnostima za posve malo dijete to i jest tako. No, život i

razvoj djeteta donose nove situacije i njima primjerene zahtjeve kojima nije lako, a ponekad ni moguće, odgovoriti ako nismo stručnjaci upravo za to područje na kojemu problem nastane. Bez obzira na to, mnogi roditelji nastoje i dalje zadržati svoju poziciju sveznajućih i svemogućih (Kome nije ugodno vidjeti se u takvoj ulozi?!), ali sada bez stvarne kompetencije za dobar dio situacija s kojima se dijete susreće. U tom slučaju, vrlo često se suočavaju sa svojim neznanjem i nemoći, no tada ih prikazuju ili čak i stvarno prepoznaju kao djetetovu neposlušnost, nemar, zločestoću i reagiraju kao policajci, suci, porota i egzekutor u isto vrijeme i u istoj osobi. Kao da su oni sami savršeni!

Drugi uzrok je što neki roditelji očekuju da se dijete "ponaša" na neki njima podrazumijevajući način, prema nekim pravilima koja nisu ni za sebe osvijestili, a kamoli da su ih u stanju suvislo, jasno i jednoznačno izraziti. Prenijeti djeci jasne poruke o pravilima kojih se treba držati, putovima kojima treba ići i ciljevima kojima treba težiti i jednom, ako bude sreće, do njih stići. Poznata je izreka da "podrazumijevanje znači – nerazumijevanje"! Istina, svojim ponašanjem roditelji svojoj djeci neverbalno šalju različite poruke, ali one su često kontradiktorne. Osobito se ta kontradiktornost očituje u onome što odrasli savjetuju djeci i onome što čine ("Nemoj pušiti, to je štetno!", govori roditelj s cigaretom u ustima; "Nemoj piti alkohol, štetan je!", govori roditelj dok sam ispija čašu alkoholnog pića.) i kako da onda ona znaju što je dobro, a što ne. Što su stvarne granice, a što tek deklarativne, parole za lakovjerne!?

Treći razlog koji svemu daje veliki doprinos je taj što mnogi roditelji, a i drugi odrasli koji brinu za odgoj i obrazovanje djece, uopće ne znaju da ih različitim, najprije "nesvrsishodnim", a kada nema potrebne reakcije odraslih i destruktivnim ili agresivnim ponašanjem, dijete zove u pomoć, ustvari im poručuje nešto izuzetno važno, a još manje su u stanju shvatiti što im to poručuje! Problem je u tome što odrasli ne znaju jezik svoje djece, a ne pada im na pamet ni da ga pokušaju naučiti! Prava je zagonetka, nerješiva, kako odgajati osobe čiji jezik ne poznamo, ali nitko ga ne počinje učiti! Naravno, da bi to bilo moguće potrebno je najprije postati svjestan da taj "jezik" postoji, upoznati ga, proučavati, sakupljati

riječi i naći načina da ga i drugi, roditelji, odgajatelji, učitelji, nastavnici, odrasli uopće, nauče i počnu se sporazumijevati s djecom umjesto da od djece očekuju samo da se "ponašaju"!

Eto, upravo tog posla sam se prihvatio prije stanovitog vremena, shvativši da je u tome jedan od bitnih uzroka tolikih problema i nesporazuma između djece i odraslih, zbog kojih djeca toliko trpe, bivaju doslovno otjerana u najrazličitije probleme – od nezadovoljstva, osjećaja napuštenosti i odbacivanja, depresije, preko agresivnosti i destrukcije do poremećaja u ponašanju i ovisnosti kao njihovog najtežeg reprezentanta. Naravno, ni odrasli nisu zbog svega toga sretni. Štoviše, roditelju nema veće nesreće od zalutalog, izgubljenog, nesretnog djeteta!

Posao nije bio jednostavan jer ni taj "jezik" nije jednostavan. Rijetko su djeca u stanju riječima izraziti što ih muči, a onda bi se to što poručuju moglo i razumjeti. Najčešće su poruke skrivene u izrazu lica, različitim oblicima ponašanja kao što je povlačenje, izbjegavanje određenih stvari (obveza prema sebi ili drugima, školi, obitelji, odraslima uopće), destruktivnim istupima (oštećivanju stvari, zgrada, automobila i druge najrazličitije osobne ili tuđe imovine, bježanju od kuće ili s nastave), agresiji na druge, najčešće vršnjake ili na sebe same (samoozljeđivanje, nanošenje boli sebi samima sve do pokušaja suicida). Tu pripadaju i različiti problemi koji se svrstavaju u psihosomatiku (problemi hranjenja, spavanja, bolova u trbuhu, pretjeranog znojenja u određenim situacijama i slično), problemi koncentracije, tikovi i mnogi drugi. Svi ti problemi poruke su nama odraslima da dijete živi u takvim uvjetima i pod takvim pritiscima činitelja rizika koji onemogućavaju njegovo normalno funkcioniranje, rast i razvoj ili je već došlo i do ozbiljnih posljedica takvog stanja jer ono samo ih nije u stanju otkloniti, a za to odgovorni ne poduzimaju ništa što bi zaista riješilo problem.

Da bi bilo moguće shvatiti sve te, najčešće neverbalne poruke, potrebno je puno učiti o djeci, njihovim potrebama, ponašanju, njihovom zdravlju i bolesti, imati stalno otvorene oči i uši, pažljivo promatrati što se događa, kako, zašto, u kojoj situaciji, s kim ili čim u vezi i promišljati svaku

situaciju, povezivati svaki od "signala" s kontekstom, njegovom pozadinom i mogućim uzrocima, kako bismo ga pravilno dešifrirali, a za sve to potrebna je predanost, beskompromisna opredijeljenost za djecu i ljubav. Bez obzira tko od odraslih bio u poziciji trenutno ili trajno odgovornog za pojedino dijete – roditelj, odgajatelj, učitelj, nastavnik, rođak, bilo tko, za sve to u prvom redu mora djecu – VOLJETI! Stvarno voljeti! Ne samo deklarativno: zaklinjati se da ih voli, a ponašati se kao da ih nema! Ljubav prema djeci podrazumijeva i to da za njih imamo vremena, energije, strpljenja i da smo u stanju sve druge važne stvari staviti u drugi plan kada nas ti budući mladi ljudi, koje smo mi stvorili bez njihove volje, traženja i pritiska, donijeli na svijet pa smo onda za njih i odgovorni, trebaju.

